

ПРОБЛЕМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ: ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

Бужинська С.М.

канд. псих. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Хмарська А.О.

студентка 2 курсу
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

УКРАЇНА

Турбота про психологічне благополуччя дітей і підлітків завжди є актуальним у будь-який час. Проте особливого значення дане питання набуває в умовах сьогодення, адже стрімкий темп життєдіяльності суспільства і велика кількість інформаційного навантаження на дитину, нерідко й агресивної спрямованості, різні кризові явища впливають на психологічний стан дітей. Кожному суспільству властиві певні форми соціальних відхилень в тих масштабах, які притаманні конкретно-історичним умовам його існування – соціальних, екологічних, політичних, моральних [1]. Обсяг соціальних відхилень дозволяє зрозуміти моральний клімат даного суспільства, рівні законності і правопорядку, ступінь згуртованості соціальних груп. саме тому, оцінка будь-якої поведінки виникає на основі певних норм. А нестандартна поведінка, тобто та, що відхиляється від цієї норми, називають девіантною [2].

Дослідження проявів девіацій у різних вікових категорій дітей відображено у працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, зокрема: Емілія Дюркгайма, Роберта Мертон, Нейла Смедзера, Альбера Коена, Зигмунда Фрейда, Чарльза Ломброзо; Яківа Гілінського, Юрія Клейберга, Олену Змановську, Лідію Шнейдер, Андрія Личко, Валентина Кондрашенко [3]. Вченими створені теорії і концепції, які розглядають девіантну поведінку як результат складних взаємин між суспільством і конкретною особистістю.

Відомо, що норми і цінності в різних суспільствах і соціальних групах істотно відрізняються. Так, С.А. Белічева та Х. Ремшмідт довели, що в кожній країні девіантні явища мають конкретний вигляд залежно від історико-культурних традицій, економіко-політичних відносин та цілого ряду інших факторів [4]. А В.Т. Кондрашенко, поняття «девіантна поведінка» позначає як відхилення від прийнятих в даному конкретно-історичному суспільстві норм міжособистісних взаємин: дій, вчинків і висловлювань, що здійснюються в рамках психічного здоров'я, тобто не обумовлені психічними захворюваннями. З одного боку, це поведінка особистості, з іншого боку - поведінка в суспільстві, де існує ця особистість [4]. Однак девіація є відносною характеристикою, так як пов'язана з мінливими стандартами і соціальними очікуваннями оточуючих, мінливими в часі і різними в різних групах [5].

В той же час, Едвін Сатерленд, першим висунув теорію диференціальної асоціації, що розглядає відхилення в поведінці як результат соціалізації [5].

А Я.І. Гілінський вважає, що основним джерелом девіацій в сучасних умовах є наявність у суспільстві соціальної нерівності, тобто високий ступінь розходжень у можливостях задоволення потреб для різних соціальних груп є причиною виникнення девіантної поведінки [6].

На наш погляд, кожна з позицій має право на існування, так як дає можливість спостереження даних суспільних відносин. Людина не народжується із заданими соціально-позитивними або соціально-негативними властивостями. Її особистість формується в процесі взаємодії з оточуючими людьми, об'єднаними в певні соціальні групи [7]. Тож зупинимось докладніше на чинниках, що сприяють виникненню девіантної поведінки.

Серед соціальних чинників, в першу чергу, слід відзначити малі соціальні групи (сім'я, група однолітків), школу, виробничий колектив і в більш широкому плані націю, клас і суспільство в цілому, що здійснюють політичний, ідеологічний, культурно-виховний та інший впливи [6,7]. Також на виникнення девіантної поведінки суттєвий вплив має психічне дозрівання підлітка, яке включає дві фази психічних змін: негативну (12-15 років) і позитивну (від 16-18 років). У негативній фазі підлітки протиставляють себе іншими, суперечать, особливо відносно старшого покоління. А ось в позитивній фазі поступово виступає протилежна тенденція – соціалізація, прилучення до духовних цінностей, а також вироблення життєвих правил. Тобто, простежується пряма залежність між антигромадським способом життя у колі сім'ї і формуванням мотивів девіантної поведінки у підлітків, які в ній виховуються [4].

Не менш складна ситуація виникає і в тому випадку, коли законотворчі батьки в силу різних причин втрачають авторитет в очах підлітка, після чого він крокує на шляху пошуку інших авторитетів (неформальних груп, соціальних мереж і так інше)[6]. У цьому випадку, девіація підлітків являє собою результат нездатності привести негативні, за своїм змістом, спонукання у відповідність з виробленими культурою, нормами і правилами самореалізації і самоствердження особистості в соціумі [6,7].

Щодо психологічних змін, то у підлітків, схильних до девіантної поведінки, спостерігаються такі особливості: мотиваційна сфера зрушена від громадської до особистісної, від соціальної до індивідуальної, від об'єктивної до суб'єктивної, від культурної до природної, від духовної до матеріальної, від зовнішньої до внутрішньої, від належної до бажаної, від стійкої до ситуативної [2].

Яким же способом можливо запобігти виникненню девіантної поведінки? Перш за все потрібна профілактика, як провідна технологія психологічної роботи з підлітками, яка направлена не тільки на боротьбу зі шкідливими наслідками відхилень від соціальних норм, а й, головним чином, на їх попередження, тобто, усунення глибинних причин і умов, які прямо або опосередковано негативно впливають на вчинки і дії людини [8].

Психологічна профілактика девіантної поведінки включає в себе: аналіз соціально-психологічних причин і умов, що сприяють порушенню прийнятих норм поведінки, вироблення заходів щодо їх усунення; психологічну оцінку умов життя, праці та побуту дітей з метою виявлення передумов до

формування девіацій поведінки; вивчення форм і методів роботи посадових осіб щодо профілактики соціально шкідливих форм соціальних девіацій, вироблення рекомендацій щодо їх вдосконалення; всебічне вивчення індивідуально-психологічних особливостей підлітків з метою своєчасного виявлення осіб, схильних до порушень соціальних норм і асоціальної поведінки; вироблення психологічно обґрунтованих рекомендацій по вихованню та навчанню дітей з девіантною поведінкою; психологічна допомога дітям, які мають ознаки дезадаптації та труднощі у встановленні міжособистісних відносин, а також ознаки емоційно-вольової і нервово-психічної нестійкості [8,9].

Соціально-психологічна значимість профілактичних заходів стає ефективнішою, якщо вони науково обґрунтовані та враховують взаємодію об'єктивних і суб'єктивних факторів, що детермінують поведінку особистості у вже сформованій чи лише можливій життєвій ситуації [4].

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, можемо дійти до висновку, що:

1. Девіантна поведінка є актуальною проблемою в умовах сьогодення та характеризується відхиленнями від прийнятих норм.

2. В кожному суспільстві є власний діапазон форм прийнятих соціальних відхилень, що також треба враховувати.

3. Серед основних чинників впливу на виникнення девіантної поведінки вбачаємо: малі соціальні групи, школу та соціум в цілому.

4. Ефективним методом запобігання розвитку даної форми соціально-психологічних відхилень є профілактика, яка спрямована не лише на боротьбу зі шкідливими наслідками відхилень від соціальних норм, а й, головним чином, на їх попередження, тобто усунення глибинних причин і умов, які прямо або опосередковано негативно впливають на вчинки і дії людини.

Список використаних джерел:

1. Вольнова, Л. М. (2015). Виявлення ознак важковиховуваності у підлітків як передумова профілактики їх девіантної поведінки. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*, (29).
2. Волченко, Л. П. (2014). Соціально-нормативна поведінка старших школярів та соціально-психологічні впливи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки*, (121), 69-72.
3. Гарасимів, Т. З. (2012). *Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір*. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ.
4. Змановская, Е. В. & В. Ю. Рыбников. (2010). *Девіантне поведіння личности и группы*. СПб. : Питер.
5. Квітковська, Н. В. (2010). *Психологія девіантної поведінки учнів (умови, причини, Особливості виховання, проблемні родини, профілактика та корекція)*. Миколаїв.
6. Максимова, Н. Ю. (2011). *Психологія девіантної поведінки*. Київ: Либідь.
7. Пономарева, Н.И.(2012). Профілактика и коррекция девіантного поведіння подростков средствами физической культуры и спорта в условиях социально-реабилитационного центра. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. (5), – С.28-30.

8. Федорченко, Т. Є. (2011). *Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект*. Черкаси.
9. Парфанович, І. І. (2012). *Система попередження і подолання девіантної поведінки дівчат*. Тернопіль: ТНПУ.

DOI 10.36074/24.01.2020.v1.43

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАТЕМАТИЧНО ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Бончук Наталія Володимирівна
аспірантка кафедри загальної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНА

Проблема розвитку інтелектуально обдарованих і талановитих дітей з кожним роком все ширше привертає увагу психологів і педагогів. Математичне мислення обдарованих – це багатofакторний феномен, що інтегрує в собі інтелектуальні, діяльнісні, емоційно-особистісні та творчі структурні компоненти, при цьому поступ інтелектуального розвитку полягає передусім в збагаченні особистого досвіду дитини. Дослідник В.А. Крутецький відзначає, що людина не народжується здібною до тієї чи іншої діяльності, оскільки її здібності формуються, складаються, розвиваються в правильно організованій відповідній діяльності, протягом всього її життя, і під впливом навчання і виховання [2]. Збагачення особистого досвіду дитини вимагає наявності достатньо сформованих комунікативних компетенцій. Виховання і навчання, в результаті якого математично обдарована дитина виростає в обдарованого дорослого, – це і є головна психолого-педагогічна мета.

Теорії математичних здібностей та обдарованості, шляхам їх розвитку присвячено праці А.М. Колмогорова, В.А. Крутецького, О. А. Крюкової, В.М. Дружиніна, Е.О. Голубевої, І.В. Дубровіної, О.П. Гусевої, І.А. Львовичкіної, В.М. Сапожнікова, В.В. Суворової А.П. Капалайте, С.О. Ізюмової, С.Г. Бутоліна, Т.М.Хрустальової, О.І. Сибірякової та ін.

Математично обдаровані учні мають значно вищі в порівнянні з більшістю інтелектуальні здібності, творчі можливості їх прояву, яскравіший потенціал до навчання й розвитку; вони відчують радість від здобуття знань, розумової праці. Проте є спостереження, що високий рівень інтелектуального розвитку часто пов'язаний з великими труднощами в процесі спілкування дитини як з однолітками, так і з наставниками. Тому основною задачею, яка стоїть перед наставником (педагогом, психологом), є формування комунікативних навичок таких дітей та збагачення ігрового спілкування в руслі освітньо-виховного процесу.

Незважаючи на те, що численні вітчизняні та зарубіжні дослідження наголошують на соціальній привабливості, видатних рисах ефективного